

О.І. ПОЗНЯКОВА**Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна***О.М. ЧУБКА*****Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна***І.А. АНТОЩУК******Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна*

Аналіз динаміки, складу та структури ПФТС індексу

Стаття присвячена аналізу стану фондового ринку в Україні, виявленню його основних слабких сторін та змін, які відбулися з ним за останні 10 років, а також визначенню головних векторів для його подальшого розвитку. Аналіз фондового ринку в даному дослідженні базується на вивченні основних принципів його функціонування, оцінці динаміки та змін в структурі фондового індексу ПФТС (Перша Фондова Торгова Система). Для досягнення мети дослідження авторами використано методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, порівняльного аналізу, табличний та графічний методи. Розглянуто динаміку індексу протягом досліджуваного періоду і на цій основі було визначено основні позитивні та негативні зміни на фондовому ринку, також періоди зростання і кризи. Оцінено структуру фондового індексу ПФТС протягом 2012-2021 років, наведено перелік галузей економіки, які були представлені в індексному кошику в той чи інший період. Таким чином вдалося виявити причини змін і коливань даного фондового індексу, і визначити, що не лише кризові явища та циклічні коливання економіки впливали на його динаміку, а також його структура за галузями економіки та кількість компаній, які були представлені у кошику. Виявлено сталу тенденцію до зниження кількості підприємств у індексному кошику, а також зміну його структури. Досліджено причини того, чому ряд компаній почали виходити з даної фондової біржі чи національного фондового ринку в цілому. Проаналізовано структуру валового внутрішнього продукту протягом 2012-2020 років і співставлено цю структуру зі структурою кошика. З'ясовано, що більшість галузей економіки не мали суттєвих змін у загальній структурі ВВП, проте питома вага цих галузей суттєво скоротилася саме в індексному кошику ПФТС. За результатами проведеного аналізу визначено шляхи та перспективи покращення нинішньої ситуації на фондовому ринку в Україні, а також наведено ряд завдань, котрі повинні стати першочерговими у побудові міцної та стабільної вітчизняної економіки.

Ключові слова: фондовий ринок, фондова біржа ПФТС, індекс ПФТС, індексний кошик, структура ВВП.

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1\(91\)-76-82](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1(91)-76-82)

O.I. POZNIAKOVA*Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine***O.M. CHUBKA***Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine***I.A. ANTOSHCHUK***Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine*

Analysis of the Dynamics, Composition and Structure of the PFTS Index

The article is devoted to analyzing the state of the stock market in Ukraine, identifying its main weaknesses and changes that have occurred over the past 10 years, as well as identifying the main vectors for its further development. The analysis of the stock market in this research is based on the study of the basic principles of its functioning.

* **Познякова Олена Ігорівна**, старший викладач кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів). **ORCID 0000-0002-2932-280X**

** **Чубка Ольга Михайлівна**, доцент кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів), кандидат економічних наук, доцент. **ORCID 0000-0002-6310-0741**

*** **Антощук Ілля Анатолійович**, студент кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів). **ORCID 0000-0002-2103-2162**

assessment of the dynamics and changes in the structure of the PFTS stock index (First Stock Trading System). To achieve the goal of the study, the authors used methods of analysis and synthesis, induction and deduction, comparative analysis, tabular and graphical methods. The dynamics of the PFTS stock index for 10 years was considered and on this basis the main positive and negative changes in the stock market, as well as periods of growth and crisis were identified. The structure of the PFTS stock index during 2012-2021 was assessed. The list of sectors of the Ukrainian economy that were represented in the index basket was analyzed. The causes of changes and fluctuations in this stock index were identified. It was proved that in addition to the crisis and cyclical fluctuations of the economy, the dynamics of the PFTS stock index was also influenced by its structure by industry and the number of companies represented in the basket. Thus, there is a constant trend to reduce the number of enterprises in the index basket, as well as changes in its structure. The reasons why a number of companies started to leave this stock exchange or the national stock market as a whole were investigated. For a more in-depth analysis, the structure of gross domestic product during 2012-2020 was analyzed and this structure was compared with the structure of the index basket. It was found that most sectors of the economy did not have significant changes in the overall structure of GDP, but the share of these sectors decreased significantly in the PFTS index basket. Based on the results of the analysis, ways and prospects for improving the current situation on the stock market in Ukraine were identified, as well as a number of tasks that should be a priority in building a strong and stable Ukrainian economy.

Keywords: stock market, PFTS stock exchange, PFTS index, index basket, GDP structure.

Постановка проблеми. В наш час фондовий ринок є місцем перерозподілу фінансових ресурсів. Також фондовий ринок визначає місце країни на світовому ринку капіталу. Таким чином, питання розвитку фондового ринку в Україні є дуже важливим, враховуючи нинішню складну ситуацію, яка склалася на найбільших фондових біржах світу.

Фондовий ринок відображає всі зміни, що відбуваються на економічній та політичній арені в тій чи іншій країні. На сьогодні фондовий ринок в Україні ще не можна назвати сформованим, він лише перебуває на стадії свого формування, оскільки значною мірою відстає від більшості іноземних фондових ринків. Крім того, існує низка проблем, які гальмують подальший розвиток фондового ринку в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці розвитку фондового ринку присвячено багато досліджень вітчизняних та іноземних науковців. Варто відзначити таких дослідників як Л.О. Зайцева [2], О.М. Калівошко [3], О.І. Мельник, І.М. Капітан [4], Р.С. Савін [7], Н.С. Танклевська, А.В. Руснак, А.С. Карнаушенко [8].

Так Л.О. Зайцева звертає увагу на те, що проблема залучення ресурсів, через інструменти та механізми фондового ринку для реалізації стратегії сталого розвитку, залежить не тільки від традиційних показників, що характеризують якість стратегії (норми рентабельності, терміну окупності і т. п.), але і від зміни середовища [2, с. 35]. Тобто на ефективність функціонування фондового ринку в країні впливають фактори інституційного середовища.

Аналізуючи проблеми розвитку фондового ринку в Україні, О.І. Мельник та І.М. Капітан зазначають, що важливим шляхом вдосконалення інформаційного забезпечення учасників фондового ринку України є впровадження агентів з розкриття інформації, які зможуть не тільки оприлюднювати регульовану інформацію від імені емітентів, але і також розповсюджувати в безперервному режимі консолідовану інформацію про цінні папери. Це дозволить інвесторам (інституційним або індивідуальним) отримувати вчасно адекватну

інформацію щодо емітентів та їхні цінні папери, і приймати обґрунтовані рішення щодо своїх подальших інвестицій [4].

Дослідження вищезгаданих та інших вчених свідчать, що розвиток фондового ринку є досить залежним від динаміки соціально-економічного середовища, глобалізаційних та інтеграційних процесів, а тому потребує подальших досліджень і ґрунтовного аналізу.

Метою статті є аналіз стану фондового ринку в Україні, виявлення його основних слабких сторін та змін, які відбулися з ним за останні роки, а також визначення головних векторів для його подальшого розвитку.

Методологія дослідження. Аналіз фондового ринку в даному дослідженні базується на вивченні основних принципів його функціонування, оцінці динаміки та змін в структурі фондового індексу ПФТС. Для досягнення мети авторами використано методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, порівняльного аналізу, табличний та графічний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи ситуацію на фондовому ринку з точки зору історії його розвитку, можна виділити декілька періодів. У період 2005-2013 років спостерігалось збільшення загального обсягу операцій з цінними паперами. Це досить позитивний період, оскільки він свідчить про значний розвиток економічної ситуації та фондового ринку зокрема. Однак ця тенденція суттєво змінилася у 2014 році і до 2017 року обсяг операцій з цінними паперами зменшився. Все це було спричинено насамперед нестабільною економічною ситуацією в країні. Головною причиною, що призвела до цієї ситуації було небажання потенційних покупців купувати вітчизняні цінні папери через недовіру до фінансових ринків. Варто згадати й такі проблеми розвитку фінансового ринку, як законодавче регулювання, обмежений спектр інструментів ринку державних цінних паперів [9, с. 163]. Але починаючи з 2017 року можна спостерігати розвиток фондового ринку в Україні та збільшення кількості операцій з цінними паперами. Зупинимось на аналізі найпоширенішого фондового

індексу в Україні, а саме індексу ПФТС (Перша Фондова Торгова Система) та розглянемо його динаміку за останні 10 років. Фондова біржа ПФТС є найбільшою фондовою біржою в Україні, тому на

основі цього індексу можна оцінити розвиток вітчизняного фондового ринку та виявити його слабкі місця і кризові періоди. Динаміку індексу ПФТС за період 2010-2014 рр. наведено на рис. 1.

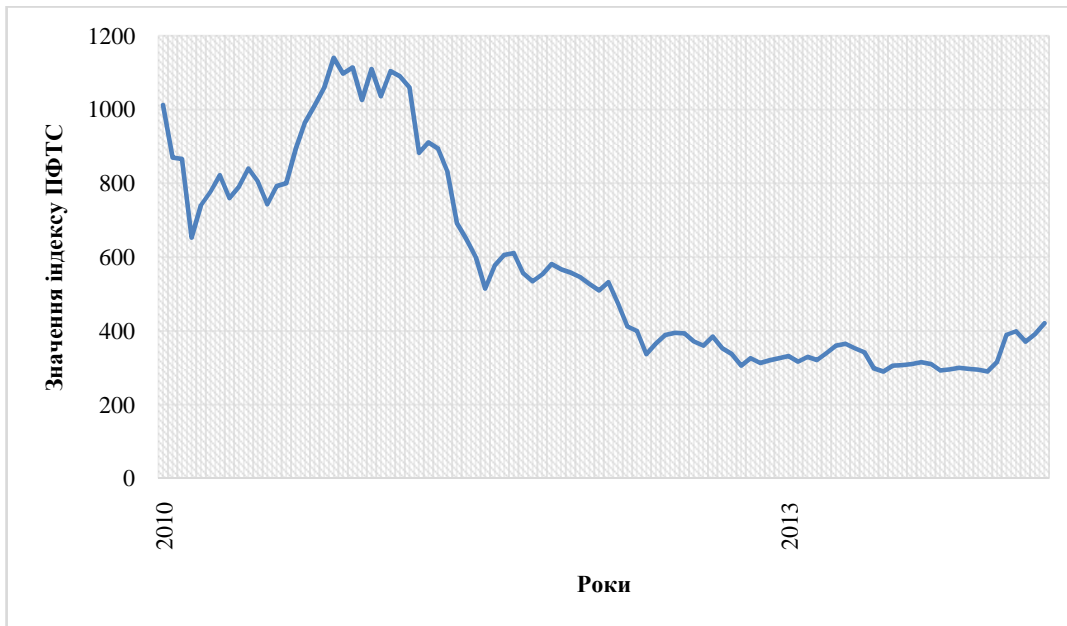

Рис. 1. Динаміка індексу ПФТС протягом 2010-2014 років

Джерело: побудовано авторами на основі [10].

Як видно з рис. 1, 2010 – це рік стрімкого спаду значень цього індексу. Однак вже на початку 2011 року спостерігається його помітне збільшення. Більшу частину 2011 року показник залишався високим. Цей період можна назвати одним із найбільш сприятливих для розвитку фондового ринку в Україні. Більшість компаній, включених до кошика індексу ПФТС у цей період, спеціалізувалися на

видобутку та переробці сировини, тому саме вони мали найбільш суттєвий вплив на цей індекс, враховуючи також коливання світових цін на сировину. Більше того, наступний період характеризувався економічною та політичною кризою, що відбилося на динаміці індексу ПФТС. Динаміка індексу в наступному періоді з 2014 по 2019 роки подана на рис. 2.

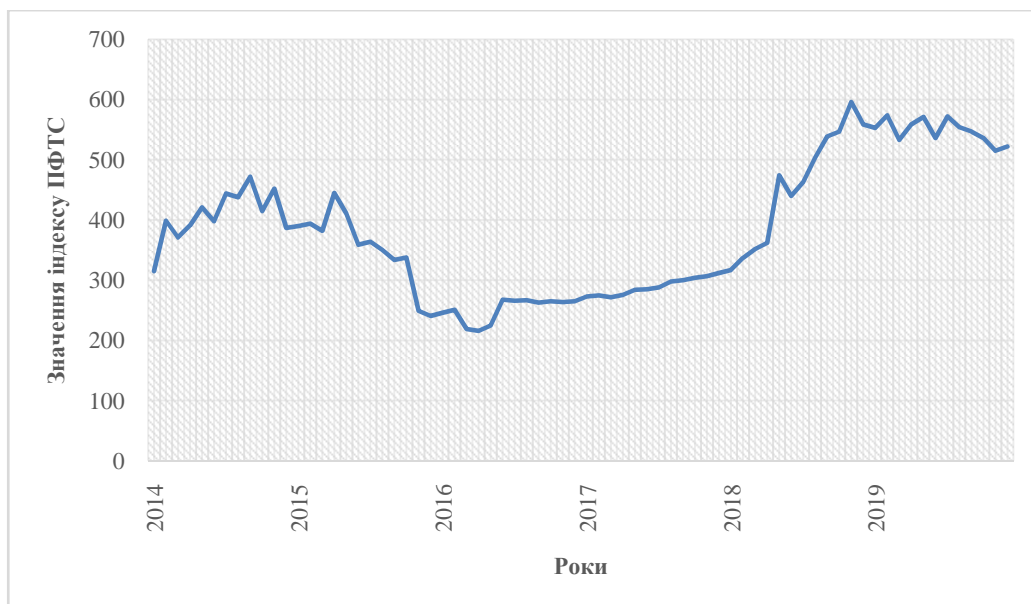

Рис. 2. Динаміка індексу ПФТС протягом 2014-2019 років

Джерело: побудовано авторами на основі [10].

В період 2014-2019 років динаміка індексу ПФТС не була настільки стрімкою. Цей період ознаменувався розгортанням політичної та економічної кризи в країні, що супроводжувалася фінансовою нестабільністю та відтоком іноземного капіталу. Це також було пов'язано з розгортанням військових дій на Сході країни. Всі ці фактори спричинили певні зміни на фондовому ринку.

З рис. 1 можна спостерігати падіння індексу в міру наближення до 2014 року. Цей період ознаменувався політичною кризою в країні, яка згодом переросла в економічну. У 2014 році показник дещо зріс і коливався на попередньому рівні. А починаючи з 2015 року, можна спостерігати стрімке зниження значення індексу до його критичного мінімуму на

початку 2016 року. Цей період є найбільш кризовими роками для економіки держави. Цінні папери втрачали свою вартість, спостерігався значний відтік капіталу з країни. Починаючи з 2018 року динаміка індексу є зростаючою. Економічна ситуація в країні покращувалася протягом цього періоду, про що свідчить ряд макроекономічних показників. Саме в цей час був проведений ряд реформ, котрі допомогли економіці почати зростати, однак все ж повільними темпами. Пікова точка росту в цей період була досягнута в кінці 2018 року, після якої індекс починав знижуватися повільно. У другій половині 2019 року спостерігалася зниження індексу та незначне зростання на початку 2020 року. Динаміка індексу у 2020-2021 роках представлена на рис. 3.

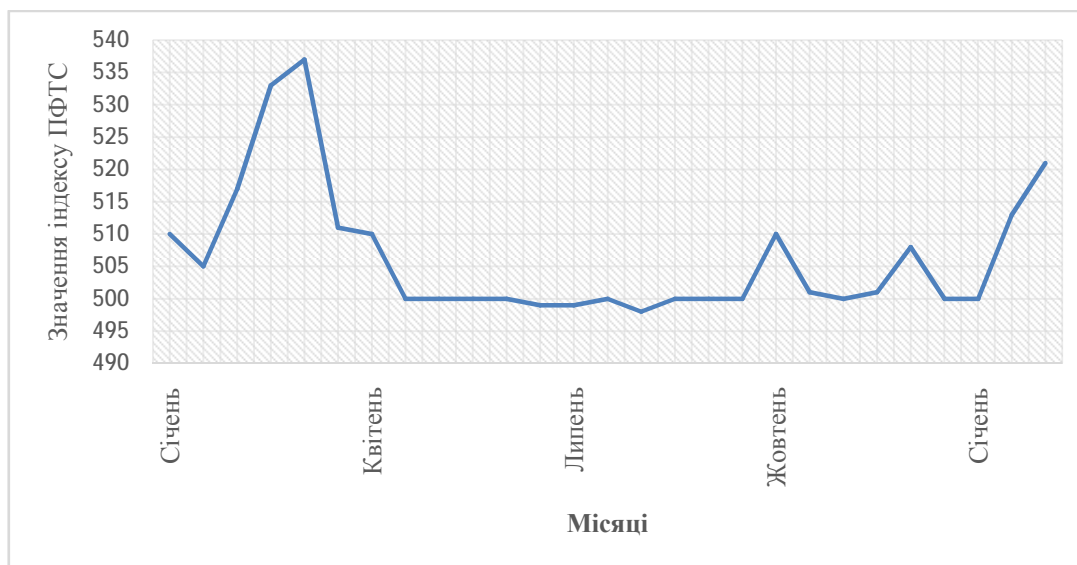

Рис. 3. Динаміка індексу ПФТС протягом 2020-2021 років

Джерело: побудовано авторами на основі [10].

На початку 2020 року індекс почав досить стрімко зростати і його значення досягло найвищої точки у березні, однак через кризу, спричинену пандемією, різко знизилася. Від квітня до жовтня 2020 року значення індексу мало практично незмінну динаміку, що спричинено зупинкою української економіки через запровадження карантинних заходів. Значною мірою це вплинуло і на діяльність фондового ринку. Фондові індекси реагують на усі зміни в економічному та фінансовому стані країни. Тому, задля відновлення діяльності економіки та забезпечення її зростання, необхідно також сприяти розвитку фондового ринку, який значною мірою пов'язаний із усіма сферами і галузями економіки держави. На початку 2021 року спостерігається зростаюча динаміка індексу. Протягом усього досліджуваного періоду спостерігаються різні значення і коливання індексу ПФТС, що пояснюється насамперед його реакцією на ті чи інші зміни в економіці, які впливали на зміну фондового ринку. Однак вартує уваги не лише динаміка значень індексу, але й те, які фактори безпосередньо впливали на його формування та зміни. Насамперед

інформацію про це несе індексний кошик. Проаналізуємо його структуру протягом 2012-2021 років, залежно від наповнення та динаміки кількості підприємств, які до нього входили (рис. 4 і 5).

Отже, протягом аналізованого періоду кількість компаній, чії акції котирувалися на фондовій біржі ПФТС, була не завжди однаковою. У період від 2012 до початку 2016 років склад індексного кошика був незмінним і включав у себе 20 компаній. Як бачимо, у цей період найбільшу частку, а саме половину, займали підприємства з галузі переробної промисловості. Далі йшли підприємства з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, після них – добувна промисловість і розроблення кар'єрів, а найменшу частку займали такі галузі, як фінансова та страхова діяльність та інформація і телекомунікації. З 2016 року величина кошика даного індексу почала різко змінюватися. У 2 кварталі 2016 року кількість компаній складала вже 14, а у 3 кварталі того ж року скоротилася вже до 10. Найбільшою мірою зменшилася кількість підприємств з переробної та добувної промисловості.

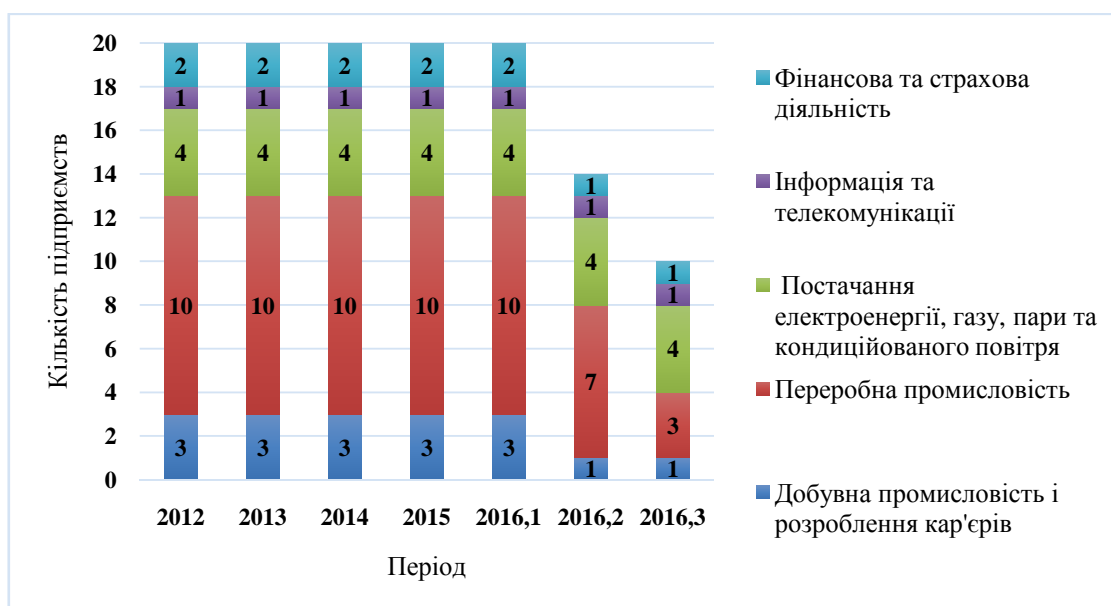

Рис. 4. Структурна динаміка індексного кошика ПФТС за галузями економіки за 2012-2016 рр. Джерело: побудовано авторами на основі [6].

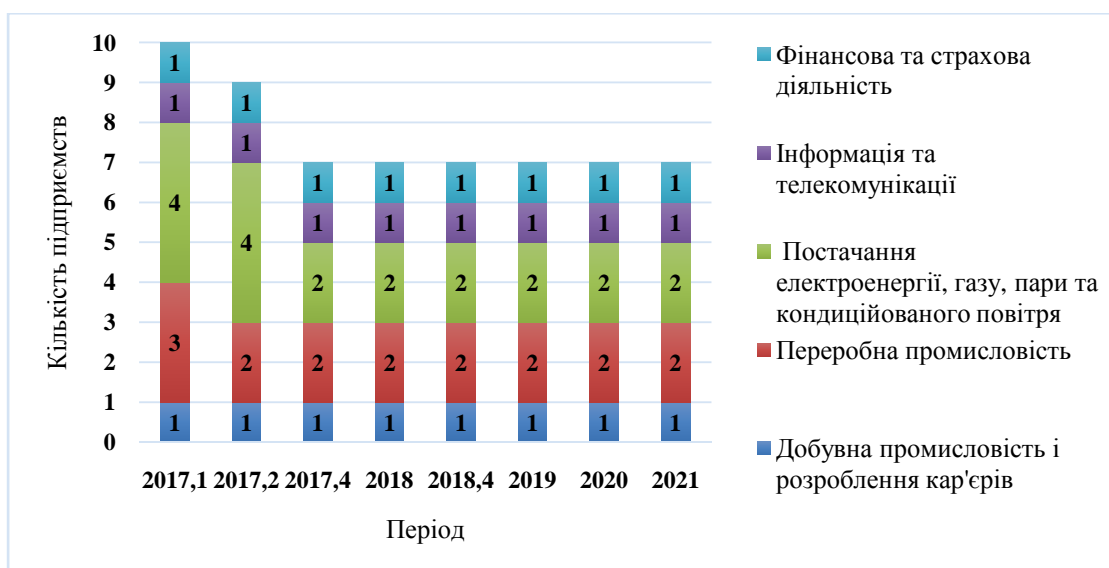

Рис. 5. Динаміка і структура індексного кошика ПФТС за галузями економіки протягом 2017-2021 років Джерело: побудовано авторами на основі [6].

Наступні зміни відбулися вже у 2017 році. Таким чином, у 2 кварталі 2017 року кількість компаній в індексному кошику знову скоротилася, на цей раз до 9, і у 4 кварталі цього ж року до 7. Починаючи з останнього кварталу 2017 року, величина та структура індексного кошика ПФТС була практично незмінною до 2021 року включно. Лише в останньому кварталі 2018 року замість АТ «Мотор Січ» до кошика включилося АТ «Турбоатом», однак з цієї ж самої галузі економіки, а саме переробної промисловості. На даний час склад індексного кошика суттєво відрізняється від того, що був навіть 5 років тому. Це значною мірою пояснює і зміну динаміки самого індексу. Як бачимо, найбільше змін відбулося після 2016-2017 років, адже як показує

рис. 2, саме після цього періоду динаміка значення індексу почала поступово зростати, у досягла свого піку у кінці 2018 року. На перший погляд можна припустити, що з індексного кошика зникли компанії, які занижували значення індексу через свою неефективну діяльність. Однак питання, чому саме ці компанії перестали котирувати свої цінні папери на даній фондовій біржі поки що залишається відкритим. Як варіант, причиною цього могло бути те, що ці компанії не відповідали певним вимогам, таким як, наприклад, прибутковість, позитивна динаміка фінансових результатів, прозорість фінансової звітності. Можливо саме через недотримання цих вимог дані компанії більше не входили до індексного кошика.

Finance & Taxation

Цікавим є аналіз структури галузей економіки, які були представлені в індексному кошику за весь досліджуваний період, та частка кожної з них у структурі ВВП (рис. 6). Серед п'яти галузей, які включені також і до індексного кошика, найбільшу питому вагу займає переробна промисловість, що збігається із кількістю компаній від даної галузі,

представлених у кошику. При цьому питома вага цієї галузі у ВВП протягом досліджуваного періоду скоротилася з 13 до 10%. Наступна галузь за питомою вагою – це добувна промисловість. Її вага у структурі практично не змінилась, а саме коливалася на рівні 5-6%. Така сама ситуація спостерігається і з рештою галузей економіки.

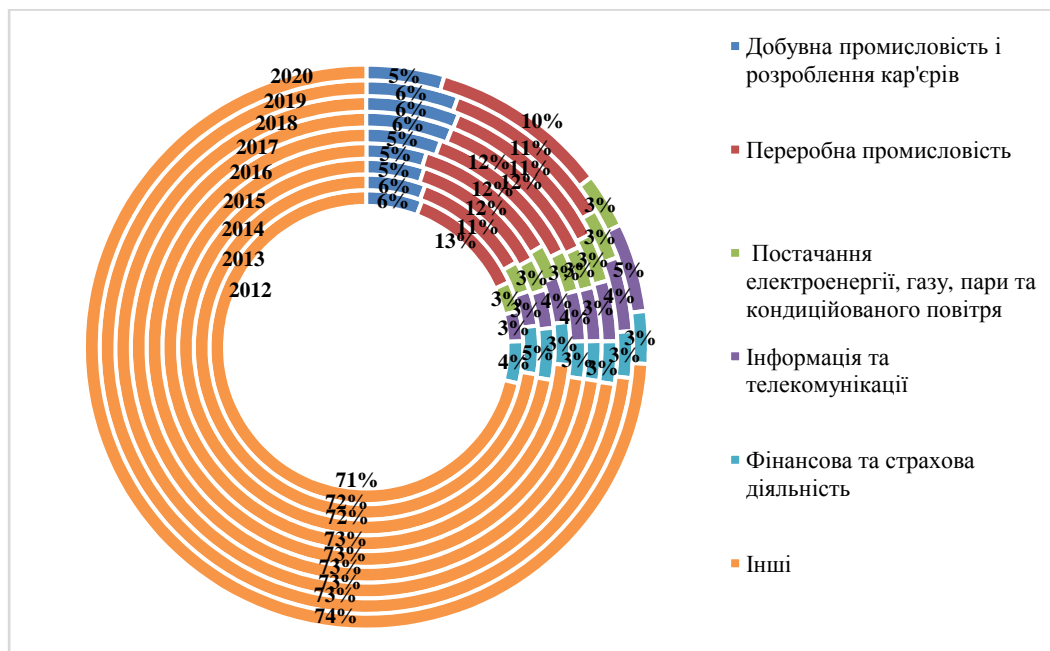

Рис. 6. Структура ВВП за галузями економіки за 2012-2020 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [5].

Таким чином, після проведення аналізу структури ВВП за галузями економіки, можна стверджувати, що хоч деякі з тих, що входять до індексного кошика ПФТС і зменшились у структурі ВВП, однак це зменшення не було дуже суттєвим, а деякі галузі залишилися на тому ж рівні. Тому з цього погляду говорити про те, що спадна динаміка кількості компаній, які входили до індексного кошика ПФТС, була спричинена скороченням їхньої діяльності, на нашу думку, буде не зовсім правильно. Наступною причиною зменшення їхньої кількості може бути той факт, що дані компанії свідомо виходили з вітчизняного фондового ринку, що спричинило значний відплив капіталу з країни, або переходили у тіньовий сектор, через що український фондовий ринок втрачав свої можливості через відсутність резервів. І третьою причиною виходу багатьох компаній з фондового кошика можна назвати той факт, що структура фондового ринку мінялася, і певні компанії тих чи інших галузей втрачали свої позиції, поступаючись іншим галузям або конкурентам. Сьогодні лідируючими галузями на ринку, з точки зору формування індексного кошика, є енергетика та переробна промисловість. Кожна з них представлена двома компаніями. Інші три галузі представлені однією компанією кожна. На нашу думку, це може загрожувати тим, що даний фондовий індекс перестає бути настільки інформативним і показувати реальну ситуацію як фондового ринку, так і економіки в

цілому. Раніше кількість компаній у кошику становила 20, що дозволяло значною мірою охопити найбільші суб'єкти тієї чи іншої галузі, і визначити їхній вплив на економіку в цілому. Тепер же ж, не можна вважати ту чи іншу галузь успішною чи збитковою лише через те, що одна чи дві компанії з цієї галузі працюють неефективно.

Висновки. Сьогодні фондовий ринок України й досі перебуває лише на стадії формування і динамічних змін. Як свідчить аналіз динаміки та структури індексу ПФТС в досліджуваному періоді фондовий ринок в Україні змінювався досить динамічно. Найбільш кризові періоди припадали не так на час економічних та політичних спадів, як на період подолання їх наслідків. Це стосувалося як кризи 2009 року, політичної, а згодом і економічної кризи 2014-2015 років, так і останньої кризи 2020 року, спричиненої негативними наслідками пандемії COVID-19. Можливо, саме через негативний вплив кризи 2014 року більшість компаній, які раніше входили до індексного кошика ПФТС, були змушені вийти з даної фондової біржі, або перенести свій капітал у тінь, аби зберегти прибутковність. На нашу думку, найкращим способом для збільшення кількості компаній, які будуть представлені у цьому кошику, є наступні кроки: створення сприятливих умов для діяльності компаній, що спонукатиме їх залишатися на національному ринку; покращення інвестиційного клімату; розроблення та

запровадження прозорих умов; спрощення податкової політики держави; забезпечення політичної стабільності.

Фондовий ринок, зокрема його індекси, дійсно є індикаторами усієї економіки в кожній країні. Тому, задля відновлення і зростання усіх економічних процесів в Україні, створення сприятливих умов для розвитку фондового ринку повинно стати для України важливим пріоритетом.

4 Список використаних джерел

1. Антошук І., Познякова О. Аналіз розвитку фондового ринку в Україні на основі індексу ПФТС. I International Scientific and Theoretical Conference “Scientific practice: modern and classical research methods”. 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v1.12> (дата звернення: 03.03.2021).

2. Зайцева Л. О. Обмеженість інструментарію фондового ринку в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 3. С. 32–38. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.3.32

3. Калівощко О. М. Методологічні основи дослідження інфраструктури фінансово-кредитного ринку. *Облік і фінанси*. 2018. № 4(82). С. 124-130. URL: <http://www.afj.org.ua/ua/article/621/> (дата звернення: 03.03.2021).

4. Мельник О. І., Капітан І. М. Сучасні тенденції розвитку фондового ринку України. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.58. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7462> (дата звернення: 03.03.2021).

5. Офіційна інформація Державної служби статистики України. Економічні та фінансові показники. Національні рахунки (ВВП). URL: http://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_u.htm (дата звернення: 04.03.2021).

6. Перша Фондова Торгова Система (ПФТС): Індекси акцій. Параметри ЦП Індексу ПФТС. URL: https://pfts.ua/images/Index_Basket_History_150121UA.xls (дата звернення: 05.03.2021).

7. Савін Р. С. Аналіз сучасних тенденцій розвитку міжнародного фондового ринку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 53. С. 136-140.

8. Танклевська Н. С., Руснак А. В., Карнаушенко А. С. Перспективи державного регулювання розвитку біржового ринку в Україні. *Агросвіт*. 2018. № 7. С. 3–7.

9. Познякова О. І., Чубка О. М., Степанова А. В. Фондовий ринок під тиском «ефекту витіснення». *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 34. С.162-167. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-34-27>. URL: <http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/index.php/34-2020>. (дата звернення: 09.03.2021).

10. Економіка торгівлі: Фондовий ринок України (ПФТС). URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/stock-market> (дата звернення: 04.03.2021).

4 References

1. Antoshchuk, I., Poznyakova, O. (2021). Analiz rozvytku fondovoho rynku v Ukrayini na osnovi indeksu PFTS [Analysis of stock market development in Ukraine based on the PFTS index]. In *I International Scientific and Theoretical Conference “Scientific practice: modern and classical research methods”*. Retrieved from <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v1.12> (accessed March 03, 2021)

2. Zaitseva, L. (2021). Obmezhnist instrumentariyu fondovoho rynku v Ukrayini [Limited stock market instruments in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, (3), 32–38. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.3.32

3. Kalivoshko, O. M. (2018). Metodolohichni osnovy doslidzhennia infrastruktury finansovo-kredytnoho rynku [Methodological Bases of Research the Infrastructure of Financial and Credit Market]. *Oblik i finansy*, 4(82), 124-130.

4. Melnyk, O. I., Kapitan, I. M. (2019). Suchasni tendentsiyi rozvytku fondovoho rynku Ukrayiny [Modern trends of stock market development in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, (11). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.58. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7462> (accessed March 03, 2021).

5. Oficijna informacija Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy. Ekonomichni ta finansovi pokaznyky. Nacionaljni rakhunky (VVP) [Official information of the State Statistics Service of Ukraine. Economic and financial indicators. National Accounts (GDP)]. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_u.htm (accessed March 04, 2021)

6. Persha Fondova Torghova Systema (PFTS): Indeksy akcij. Parametry CP Indeksu PFTS [First Stock Trading System (PFTS): Stock Indices. PFTS Index parameters]. Retrieved from https://pfts.ua/images/Index_Basket_History_150121UA.xls (accessed March 05, 2021)

7. Savin, R. S. (2016). Analiz suchasnykh tendencij rozvytku mizhnarodnoho fondovogo rynku [Analysis of current trends in the international stock market]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, (53), 136-140.

8. Tanklevska, N. S., Rusnak A. V., Karnausenko, A. S. (2018). Perspektyvy derzhavnogo rehulyuvannya rozvytku birzhovoho rynku v Ukrayini [Government regulation of the development of the exchange market in Ukraine]. *Ahrosvit*, (7), 3–7.

9. Poznyakova, O. I., Chubka, O. M., Stepanova, A. V. (2020). Fondovij rynek pid tyskom “efektu vytisnennya” [Stock market under the pressure of the “effect of displacement”]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo*, (34), 162-167. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-34-27>. Retrieved from <http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/index.php/34-2020> (accessed March 09, 2021).

10. Ekonomika torhivli: Fondoviy rynek Ukrainy (PFTS) [Economics of trading: Ukraine Stock Market (PFTS)]. Retrieved from <https://tradingeconomics.com/ukraine/stock-market> (accessed March 03, 2021).